

Otázka: Charakteristika filosofie z hlediska jejího vzniku

Předmět: Společenské vědy, Filosofie

Přidal(a): Aneta Medková

CHARAKTERISTIKA FILOSOFIE Z HLEDISKA JEJÍHO VZNIKU, PŮVODU A DISCIPLÍN

- z řeckého *filein* = **milovat** a *sofia* = **moudrost**, poprvé Pýthagorás, význam až Sókratés,
- člověk začíná filozofovat tehdy, když se něčemu diví, pochybuje o něčem,
- **filozofie** – má svět vysvětlovat, pracuje s výroky o pravdě světa, zdroje: údiv, pochybnost, nejistota,
- **filozof** – zpochybní svět s tím, že ho nově vysvětlí, nemůže ze svého zkoumání nic vyloučit,
- jedno ze základních témat je pravda (*aletheia* = odkrytost), pojetí pravdy nám určili již Řekové, úzce souvisí s poznáním,

Před filosofií:

- **mysteria** (také *mysta*) = moudrost, zasvěcenost, není určena pro všechny, je to přímý předchůdce filozofie; z ní vznikaly mýty (pro každého),
- **mýtus** = obraz světa, potvrzoval a zpevňoval svět ve vědomí člověka, určitá metafyzická jistota, navozoval pocit **bezpečí** – člověk důvěřoval principům tohoto světa; měly **narativní** charakter (příběhovost); pokusy o pochopení světa, lidé se báli nekonečna a chaosu, věřili také, že všechno podstatné nastalo dříve,
  - **role mýtu**: primární – vymezení světa, sekundární – vysvětlení světa,
  - mýty egyptské, slovanské, řecké, mezopotámské → **vytvářejí totality světa** (stálost, stabilita, konečnost, ohraničenost) – př. bohyně Diké = spravedlnost, soudila, co je konečné, udržovala optimální množství všeho,
- Persefona (Hádes) = symboly nevědomí, lidé ho tušili,

- svět byl jako celek nedělitelný a člověk byl neodmyslitelně jeho součástí, všechno, co se má stát, se stane (**moira** = osud); jedinec neznal svou individualitu,

Kdy mýtus ztrácí hodnověrnost?

- písemné zaznamenávání příběhů způsobilo pochybnosti, daly se porovnávat a našly se odlišnosti... takže **se vznikem písma** → na to přišel Edmund Husserl (1. pol. 20. stol.),
- člověk moderní (s pochybnostmi) od vzniku písma; se zpochybňováním světa přichází narušování jistoty existence – narušené bytí (Jan Patočka),
- **zásadní mýty**: o stvoření světa, o Oidipovi, o Gilgamešovi,

Ferekýdés jako přelom mezi mýtem a filosofií

- Ferekýdés byl 1. řecký filosof, pohyboval se mezi lety 544-541 př. Kr. na ostrově Samu – zmínka o něm od Aristotela; podle pověstí měl mimořádnou schopnost ovlivňovat lidi, učit, předpovídat budoucnost (zemětřesení i rok své smrti),
- vychází z toho, že **mýty lžou**, z různých verzí mýtů vybral to společné a pracoval s **abstrakcí** (bohové = principy světa) – př. bůh Zeus = princip prostoru, éter,
- bůh Chronos = princip času,
- bůh Chthonos = princip hmoty, látky,
- **prostorovost** je princip existence, co je, je nějak rozprostřené, vše podléhá **času** – vznik, růst, zánik (F. neřeší otázku vzniku světa), tyto příčiny světa jsou neměnné a věčné, ale samotná hmota se mění (**látkový princip**),

Ferekýdova představa světa:

- Země je tvořena stromem s křídly (dub), tento dub spočívá v předem vytvořeném prostoru, obklopen éterem, je tu vodstvo, pevnina... strom je ta pevnina a kolem vody; = představitel naivního mýtického světa,
- – jeho filozofii chápeme jako **pokus o kritické chápání světa**, člověka

Filosofické disciplíny

- Ontologie

- = nauka o **bytí** (*ontos* = být), existence je způsob bytí, existovat mohou reálně (v přítomnosti, minulosti i budoucnosti) či ve fantazii; bytí je základním znakem světa (veškerenstva),
- - zkoumá i **příčiny bytí** - Proč jsme my, vesmír...? Proč vůbec něco je?
- základní otázky: Co způsobuje bytí? (nebezpečí paradoxů),
- **prima filosofie** = zkoumá model světa v rámci platonského trojúhelníku,
- **metafyzika** = označení principu, jenž stojí za všemi jevy (*meta ta fysis* = za přirozenem), určuje svět přirozených věcí

- monismus:

- svět vychází z **1 principu** (bůh), Aristotelés má 1. hybatele

- dualismus:

- 2 principy, René Descartes - **res extensa** (hmotné objekty zaujímají vždy část prostoru),
- **res cogitans** (= duchovní princip, prvek boha; tenkrát bylo nemyslitelné být ateistou),
- pluralismus: svět je tvořen **více principy** a ty jsou **v souladu**; Gotfried Wilhelm Leibniz - každé jsoucno existuje v monádách (elementární částice, které do sebe zapadají → soubory jsoucenc, duchovně-materiální principy světa, jejichž jednotu určuje bůh - organizátor)

- dialektika:

- nauka, která pojímá **svět v souvislostech**, vývoji, pohybu,
- *Hérakleitos - svět je neustále v pohybu („*Vše plyne.*“), pohyb sám je princip existence, vznikne utkáním 2 **protikladů**, rozdíl mezi 2 věcmi vytvoří další (teplá a studená voda); teorie: až se všechny věci setkají ve stejnosti, svět zanikne (obraz řeky),
- W. Hegel - přejímá Hérakleitovu tezi, že principem světa je pohyb,
  - → triadický princip: teze + antiteze = synteze (**dialektická triáda**) ...vývoj,
- Marx - žák Hegela, dialektickou triádu aplikoval na **společnost** - společnost se vyvíjí na základě protikladů; př. otroci x otrokáři → feudalismus, šlechta x poddaní → buržoasie kapitalisté x dělníci → komunismus

- filosofická spekulace:

- vytváření myšlenkových konstrukcí **bez důkazu**, do vzniku vědy všechny poznatky spekulativní, člověk i doba má potřebu vysvětlovat si svět, spekulace **je přirozená** (Platonovy ideje, Aristotelovo učení o látce a formě, Descartův dualismus, Leibnizovy monády)
- idealismus:
  - **všechno** odvozováno **z** ducha, **myšlenky**, idey (Platón, křesťané...),
  - a) objektivní I – princip spočívá mimo konkrétní jsoucnost (idea propisky je mimo ni)
    - → Platón, Aristoteles, Hegel,
  - b) subjektivní I – princip bytí v samotném myšlení objektu – tím, že vás myslím, vás tvořím
    - → Berkeley
- materialismus:
  - neexistuje žádný duchovní princip, **pouze hmota**, všechno nehmotné z mozku – nejvíce organizovaná hmota na Zemi
- teleologie:
  - zda-li má svět **cíl** (telos)... má a je dán předem → dnes věda odmítá tento princip, protože by se musela ptát, kdo ten cíl určil, což je mimo vědu samotnou
- determinismus:
  - determinovat = určovat **z příčiny**, vše, co existuje, lze určit z příčiny
- indeterminismus:
  - ne všechno je podmíněno příčinou, pracuje s **náhodou**
- imance:
  - sám jsem principem bytí, **příčina v sobě samém**
- transcendence:
  - princip **bytí** všeho **je víc** než samotné jsoucnost
- gnoseologie
  - = nauka **o poznávání** světa (*gnósis* = poznání), více proniká do vědeckého metodologie; jiným výrazem **noetika** (*noésis* = myšlení) – nauka o myšlení, za jakých podmínek je poznání možné,
  - člověk si je vědom sám sebe (narozdíl od rostlin, zvířat), dokáže bezprostředně reagovat na podněty a žít v distanci od nich, dovede podněty myšlenkově

zpracovávat, promýšlet vzhledem k dlouhodobému cíli, poznává (odkrývá) to, co je našim smyslům skryté → **objekt x subjekt**

- epistemologie:
  - vědecké poznání, dříve součástí logika (dnes samostatná)
- smyslové poznání: (přímé)
  - pomocí něj vnímáme konkrétní jednotlivost (ten a ten strom)
- rozumové poznání: (nepřímé)
  - pracuje s obecnými pojmy, kombinuje je, vyvozuje jeden pojem z druhého, vytváří pojmy nové
- naivní realismus:
  - povrchní poznání, objekt je takový, jaký ho vidíme, často u dětí
- skepticismus:
  - řecky *skeptesthai* = opatrně se rozhlížet
- agnosticismus:
  - agnostik = člověk, který si myslí, že svět není možné poznat (**neexistuje** smysluplné a ověřitelné **poznání** světa - ve filosofii)
- empirismus:
  - poznávání světa založeno na **zkušenosti** (potřeba ověření, důkazu), např. John Locke
- racionalismus:
  - opak empirismu, principy a zásady, podle kterých poznáváme, jsou našem rozumu vrozené, např. René Descartes - zakladatel, každá empirie je škodlivá, protože je nepřesná a zkresluje obraz světa
- senzualismus:
  - poznání vycházející z prožitků, vzpomínek, emocí
- intuice:
  - náhlý vhled do problému, tušení výsledku, najednou nám „svitne“
- mystika:

- niterné prožití absolutna (boha), kněží – rituály, oběti atd.
- absolutní pravda:
  - konečné poznání – nemožné, poznání je totiž nekonečný proces
- relativní pravda:
  - dílčí, necelá, pravda o různých objektech spolu souvisí
- názorová tolerance:
  - prostředí, které umožňuje svobodné myšlení a pěstování poznání světa, filozofická nutnost!

Filozofická antropologie

- = nauka o člověku (př. smysl života), hlavní otázka: Co je člověk? Co činí člověka člověkem?,- principem člověka je sebereflexe (sebepoznání), to je komplikované,
- jak naplnit své lidství? – ne každý objeví svůj smysl života,
- zkoumá vztah k člověku, mezilidské vztahy, vývoj v dějinách,

Praktická filosofie (etika)

- = nauka o lidském chování z hlediska dobra a zla,
- pravidla chování a jejich vytváření člověkem i vyššími principy,

Poietika (estetika)

- = nauka o lidské tvořivosti, o kráse, k níž má člověk vztah jako tvůrce (sochařství, malířství...),
- zkoumá principy, které něco činí krásným, krása je nadčasová.